

รายงานการวิจัยเรื่องภาพลักษณ์ผู้หญิงและความสัมพันธ์หญิงชาย:กรณีศึกษาผ่านวรรณกรรมเรื่องบ้านทรายทอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความรู้ความจริง และภาพตัวแทนเกี่ยวกับผู้หญิง ตลอดจนศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างบริบททางสังคมกับภาพลักษณ์ผู้หญิงและบทบาทหญิงชายที่สะท้อนออกมาในวรรณกรรม

ตัวบท(text)ที่นำมาครั้งนี้ได้แก่นวนิยายที่เขียนในปี พ.ศ.2493 กับละครโทรทัศน์ที่สร้างในปี พ.ศ.2543 ดำเนินการวิจัยโดยการวิเคราะห์เนื้อหาแนวสตรีนิยม (Feminist Content Analysis) แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาคือแนวคิดสกุลสตรีนิยม (Feminism) และแนวคิดความสัมพันธ์ของความรู้กับอำนาจ ของมิเชล ฟูโกต์(Michel Foucault)

ผลการศึกษาในประเด็น ภาพลักษณ์ผู้หญิงและความสัมพันธ์หญิงชายพบว่า ในตัวบทนวนิยายที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2493 ได้นำเสนอภาพลักษณ์ผู้หญิง 2 อย่างคือ ภาพลักษณ์ยึดหยุ่นกับภาพลักษณ์ตายตัว (stereotype) ภาพลักษณ์ตายตัวเกี่ยวกับผู้หญิงคือชุดความเชื่อ ค่านิยมที่นิยามว่าผู้หญิงที่ดีและไม่ดีเป็นอย่างไร ภาพตัวแทน (representation)ผู้หญิงที่ดีในบทบาทต่าง ๆ ทั้งฐานะเมีย แม่ พี่สาว น้องสาว คือการปฏิบัติตนตามจารีตประเพณี เป็นกุลสตรีไทย กิริยามายาทต้องสุภาพอ่อนโยน เป็นแม่ศรีเรือน เลี้ยงลูก ทำอาหาร ทำความสะอาดบ้าน ประนินบิตีสามี กตัญญูรู้คุณต่อบุพการี พี่สาวต้องดูแลน้อง เสียสละเพื่อน้อง และน้องสาวนั้นต้องเชื่อฟังพี่สาวพี่ชาย การเลือกคู่ครองต้องได้รับความเห็นชอบจากพ่อแม่ ที่สำคัญห้ามมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน วิถีชีวิตส่วนใหญ่ผูกพันอยู่พื้นที่ส่วนตัว (private sphere) นิยามของผู้หญิงที่ไม่ดีคือผู้หญิงที่ไม่ปฏิบัติตนตามจารีตประเพณีดังที่กล่าวมา ขณะเดียวกันตัวละครหญิงบางคนในตัวบทนวนิยายมีภาพลักษณ์ที่ยึดหยุ่น เช่น ได้รับการศึกษาระดับสูง เรียนหนังสือในโรงเรียนนานาชาติ บางคนไปเรียนถึงต่างประเทศ ทำงานนอกบ้าน ไปงานสังสรรค์กับสามี มีสุนทรีภาพทางดนตรี มีจิตใจแข็งแกร่งดุจผู้ชาย ตัวละครหญิงบางคนมีความสนใจเกี่ยวกับการเมือง ในส่วนตัวละครชายนั้น ทำงานนอกบ้าน มีหน้าที่อุปถัมภ์ครอบครัว จัดการเรื่องกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เป็นมรดก บางคนเข้ามามี

บทบาทเกี่ยวข้องกับงานภายในบ้าน วิถีชีวิตส่วนใหญ่ผูกพันอยู่ในพื้นที่สาธารณะ

(public sphere)

เมื่อนำผลการศึกษาในประเด็นภาพลักษณ์ผู้หญิงและความสัมพันธ์หญิงชาย จากตัวบทนวนิยาย มาเปรียบเทียบกับภาพลักษณ์ผู้หญิงและความสัมพันธ์หญิงชายใน ตัวบทโทรทัศน์ที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2543 พบว่าวาทกรรมกุลสตรีไทยไม่ได้เปลี่ยนแปลง ไป ภาพเหมารวม(stereotype)ของผู้หญิงที่ดียังคงเป็นค่านิยมแบบกุลสตรีไทย สิ่ง ที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นเพียงบุคลิกภาพของตัวละคร โดยเฉพาะตัวละครหญิงที่เป็นนางเอกได้ เปลี่ยนแปลงจากผู้หญิงเข้มแข็งแต่สุภาพอ่อนโยน กลายเป็นผู้หญิงที่ค่อนข้างแข็งกร้าว และตัวละครที่เป็นนางร้ายนั้น ถูกสร้างมาให้บทเป็นผู้ร้ายเกินจริง เช่น ทำร้ายลูกที่พิการ

การเปลี่ยนแปลงตัวบทดังที่กล่าวมา เชื่อมโยงกับบริบททางสังคมในเงื่อนไข เวลาการสร้างตัวบทในแต่ละยุคสมัย ความเชื่อ ค่านิยม เป็นเป้าหมายลอมกระบวนการคิด ของผู้สร้างวรรณกรรมโดยตรง กล่าวคือ ตัวบทนวนิยายสร้างขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลง การปกครอง 2475 จากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย

ในตัวบทนวนิยายจึงมีตัวละครหญิงที่ทำงานนอกบ้าน สนใจการเมือง แต่การสร้างตัว บทยังถูกครอบงำด้วยอุดมการณ์ทางสังคม ตามหลักพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ที่ชี้ว่าผู้หญิงที่ดีคือผู้หญิงที่มีคุณสมบัติแบบนางแก้ว ผู้หญิงเคียงคู่บารมีจักรพรรดิ ราช ทำให้ภาพนำเสนอของตัวละครหญิงเป็นภาพเหมารวม (stereotype) คือกุลสตรี ไทย ส่วนตัวบทละครโทรทัศน์นั้นสร้างขึ้นท่ามกลางการเคลื่อนไหวทางการเมืองของสตรีนิยม ระลอกที่ 3 ซึ่งเป็นบริบทสังคมไทยร่วมสมัยที่สตรีนิยมค่อนข้างเปิดกว้าง ทำให้เกิด กระแสการสร้างผู้หญิงแกร่ง (strong women) เชิงการตลาด มุ่งตอบสนองระบบทุน นิยม โดยไม่ได้ทำความเข้าใจในแก่นแท้ของเนื้อหาและปรัชญาสตรีนิยม เห็นได้ว่าตัว บทที่สร้างขึ้นต่างวาระกันถึง 50 ปีนั้น ผู้หญิงยังถูกปลุกฝังรากฐานแนวคิดที่ **ผู้หญิงที่ดี คือกุลสตรีไทย** แม้ในยุคสตรีนิยมผู้หญิงยังถูกคาดหวังว่า ผู้หญิงที่สังคมพึงปรารถนา ต้องเป็นกุลสตรีไทยไม่ต่างจากผู้หญิงในยุคโบราณกาล อาจกล่าวได้ว่าภาพตัวแทนตัว ละครหญิงในตัวบทละครโทรทัศน์ เป็นเพียงร่างทรงหรือผู้กระทำตาม/ตอกย้ำ/ผลิตซ้ำ (enact)ภาพตัวแทนตัวละครหญิงในตัวบทนวนิยายเท่านั้นเอง เป็นกระบวนการผลิต ซ้ำทางสังคม(social reproduction) สืบทอดอุดมการณ์ปีศาจไปไทยให้ดำรงอยู่